

Baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai Lietuvoje: nuo imigrantų iki ateities piliečių¹

Karolis Žibas

LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRO ETNINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS, VILNIUS

SANTRAUKA. Pasitelkiant kokybinių tyrimų metodus, straipsnyje analizuojamos naujų imigrantų – baltarusių, rusų ir ukrainiečių – gyvenimo Lietuvoje patirtys, kurios atskleidžiamos skirtingais aspektais: individualiomis ir kolektyvinėmis migracijos patirtimis, dalyvavimu darbo rinkoje, migracijos tinklo formavimu(si), imigrantų nuostatomis dėl pilietybės įgijimo ir ilgalaikio gyvenimo Lietuvoje. Straipsnyje siekiama giliau pažvelgti į baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos ypatumus ir atskleisti, kaip tarptautinę migraciją sąlygojantys *makro, mezo ir mikro* veiksniai daro įtaką baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos motyvams, ekonominės veiklos Lietuvoje ypatumams ir socialinių ryšių kūrimo(si) tendencijoms. Straipsnyje atliekama išsami migracijos struktūros analizė: pristatomi naujai duomenys apie baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos tendencijas ir imigrantų pasiskirstymą didžiuosiuose Lietuvos miestuose (statistiniai duomenys iliustruojami kokybinio tyrimo rezultatais – individualiais ir kolektyviniais mobilumo veiksniais); analizuojamos imigrantų nuostatos, nagrinėjamos socialinių ryšių formos tarp imigrantų ir daugumos visuomenės. Iš vienos pusės, analizuojama situacija iš tiriamų imigrantų grupių perspektyvos, iš kitos pusės, duomenys iliustruojami struktūriniais migracijos veiksniais (migracijos politika).

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: IMIGRANTAI, IMIGRACIJA, MIGRACIJOS MOTYVAI, SOCIALINIAI RYŠIAI, BALTARUSIAI, RUSAI, UKRAINIEČIAI.

Įvadas

Paskutinis XX a. ir pirmasis XXI a. intensyvioji tarptautinė migracija Europoje dešimtmečiai atskleidė skirtingo pobūdžio migracijos keliamus iššūkius valstybių nacionalinei ir tarptautinei politikai bei visuomenių tarpkultūrinei koegzistencijai. ES plėtra (2004 ir 2007 m.) ir paskutinis

¹ Straipsnis parengtas mokslinių tyrimų projekto „Socialiniai iššūkiai etninių mažumų ir naujų imigrantų grupėms Lietuvai tapus ES nare“ metu. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-029/2011).

The paper has been prepared within the framework of research project “Social Challenges for Ethnic Minorities and New Immigrant Groups in Lithuania after Joining the EU”. This research was funded by a grant (No.MIP-029/2011) from the Research Council of Lithuania.

Šengeno sutarties ratifikavimo etapas (2007) paveikė Europos kontinento geopolitinę situaciją. ES išorinių sienų „pasislinkimas“ Rytų kryptimi ir judėjimo laisvės principo liberalizavimas ES „viduje“ tapo vienu svarbiausiu tarptautinės migracijos procesus skatinančiu veiksmu. Šie procesai sudarė sąlygas naujoms tarptautinės migracijos sistemoms² ES atsirasti. Nepaisant griežtos imigracijos politikos, dauguma ES valstybių narių tapo didėjančios imigracijos liudininkėmis. Dar XX a. pabaigoje pagrindiniais imigracijos traukos centrais ES buvo laikomos Vakarų Europos ir Skandinavijos šalys, bet XXI a. vykstantys (de)integracijos procesai Europoje ir už jos ribų rodo naujas migracijos tendencijas: „naujosios“ ES valstybės narės tapo ne tik imigrantų kilmės, bet taip pat tranzito bei tikslo šalimis iš geografiškai artimų (Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos) ir tolimų (pvz., Afrikos kontinento, Turkijos, Kinijos ir kt.) šalių. Tuo pat metu, kai Vakarų Europos šalys pradėjo kritiškai vertinti įgyvendinamą imigracijos ir migrantų integracijos politiką, „naujosios“ ES valstybės narės susidūrė su imigracijos srautų reguliavimo ir migrantų integracijos strategijų kūrimo iššūkiais.

Lietuva tarptautinės migracijos kontekste nėra išimtis. Diskutuojant apie Lietuvos, kaip globalaus „žaidėjo“ tarptautiniuose migracijos procesuose, vaidmenį, Sovietų Sąjungos žlugimas, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas 1990 m., ES plėtra 2004 m. ir Šengeno sutarties ratifikavimas 2007 m. turėtų būti laikomi svarbiausiais įvykiais, padariusiais didžiausią įtaką tarptautinės migracijos tendencijoms Lietuvoje³.

Istorinis imigracijos kontekstas, Lietuvoje vyraujanti imigracijos struktūra ir imigracijos valdymo patirtys rodo, kad daugiau nei prieš 20 metų imigracija Lietuvoje patyrė lūžio momentą, įgaudama naujas formas. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, *tarprespublikinė imigracija* į Lietuvą iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos ir kitų posovietinių šalių tapo *tarptautine*. Taigi, politinės transformacijos požiūriu tas pats žmonių mobilumas įgavo naują turinį: pradedant imigracijos politika ir migrantų integracijos trajektorijomis, baigiant politinėmis nuostatomis dėl imigracijos procesų.

Baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai yra didžiausios imigrantų grupės Lietuvoje, todėl galima teigti, kad pagrindines imigracijos struktūros charakteristikas sąlygoja *tarptautinės* ir *tarptautinės* baltarusių, rusų ir ukrainiečių

² Naujų migracijos sistemų atsiradimą po ES plėtros 2004 m. pradėjo analizuoti Adrian Favell (2006, 2008).

³ Neabejotinai šie įvykiai apima platesnį problematikos kontekstą, kuris peržengia tarptautinės migracijos, kaip socioekonominio proceso ir mokslinio tyrimo objekto, ribas. Vis dėlto, aukščiau aptarti įvykiai sukūrė naujas visuomenių mobilumo konfigūracijas ir migracijos sistemas tarp „naujųjų“ ir „senųjų“ ES valstybių narių, tarp Vidurio Rytų ir Vakarų Europos (XXI a. pradžioje naujos migracijos sistemos pradėjo kurtis Vidurio Rytų Europoje).

migracijos sąveika. Nors iki 1990 m. (*tarprespublikinės migracijos* kontekste) Lietuva buvo tapusi imigracijos tikslo šalimi imigrantams iš rytinių Sovietų Sąjungos respublikų, žvelgiant iš *tarptautinės migracijos* tendencijų perspektyvos galima teigti, kad po Nepriklausomybės atkūrimo, ES ir Šengeno erdvės plėtros Lietuva netapo imigracijos tikslo šalimi, o imigracijos mastai (lyginant su Vakarų Europos šalimis) išliko nedideli.

Analizuojant Lietuvos imigracijos struktūrą, būtina atsižvelgti į gausiausias imigrantų grupes: baltarusius, rusus ir ukrainiečius. Imigracija iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos ir kitų posovietinių šalių vyko iki ir po Sovietų Sąjungos žlugimo, o imigrantai iš kitų šalių (pvz., Afrikos kontinento, Turkijos, Kinijos ir kt.) Lietuvą pradėjo „atrasti“ palaiptai, šaliai atkūrus Nepriklausomybę. Taigi, atsižvelgiant į istorinį imigracijos kontekstą, baltarusių, ukrainiečių ir rusų imigraciją galima analizuoti tiek *tarptautinės*, tiek *tarprespublikinės migracijos* arba *tautinių mažumų problematikos* kontekste (dėl po Sovietų Sąjungos žlugimo išlikusių socialinių, ekonominių ir kitokio pobūdžio ryšių su Lietuvos valstybe ir visuomene).

Remiantis iki šiol didžiausios Lietuvoje atliktos imigrantų kiekybinės apklausos (Etniškumo studijos 2009/2) duomenimis, straipsnyje tęsiama imigracijos procesų Lietuvoje analizė nuo bendresnės problematikos pereinant prie konkrečių imigrantų grupių – baltarusių, ukrainiečių bei rusų imigracijos ypatumų, kuriuos galima atskleisti ir paaiškinti skirtingais aspektais: individualiais ir kolektyviniais mobilumo veiksniais kilmės šalyje, prielaidomis migrantų organizacijoms kurtis ir socialiniais ryšiais tikslo šalyje. Šie probleminiai klausimai leidžia giliau pažvelgti į baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigraciją Lietuvoje, t. y. pereiti prie moksliniu žinojimu paremtos diskusijos apie prielaidas naujai migracijos sistemai kurtis, iš vienos pusės, ar didesniai imigracijos potencialui atsirasti, iš kitos pusės.

* * *

Analizuojant „naujosios migracijos“ procesus, būtina atsižvelgti į faktą, kad Lietuvos teisinėje bazėje ir moksliniuose tyrimuose nėra atskiriamos imigranto ir tautinės mažumos sąvokos. Kitaip tariant, nėra aiškiai apibrėžtas Lietuvoje pragyventas laikotarpis ar kiti rodikliai, leidžiantis nustatyti „ribą“ tarp Lietuvoje gyvenančių imigrantų ir tautinių mažumų atstovų.

Teorinė prieiga

Migracijos procesus (tikslo šalyje) analizuojančioje literatūroje akcentuojamos tris pagrindinės probleminės migracijos tyrimų kryptys: kas (kaip) daro įtaką imigrantų populiacijos dydžiui ir jų socialinėms bei demogra-

finėms charakteristikoms, kaip imigrantai prisitaiko priimančios šalies visuomenėje ir kokia yra migracijos įtaka priimančios šalies ekonomikai bei visuomenės etninei struktūrai (Borjas 1989).

Vyrauja skirtingos *migracijos teorijos*, siekiančios paaiškinti vieną iš minėtų migracijos tyrimų krypčių. *Migracijos teorijos* siekia ne tik suprasti ir paaiškinti fundamentalius, tarptautinį žmonių mobilumą skatinančius veiksnius, bet pažvelgti kur kas giliau ir atskleisti, kaip socialiniai tinklai, bendruomeniniai lūkesčiai ir namų ūkio strategijos modifikuoja ir kai kuriais atvejais paneigia struktūrinių veiksnių įtaką migracijos procesams (Portes 1997: 801).

Baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos analizė migracijos teorijų sintezėje

Tarptautinės migracijos procesus aiškinančias teorijas apibendrintai būtų galima skirstyti į *ekonomines* (migracijos kilmės aiškinimas) ir *socialines* (migracijos tęstinumo aiškinimas) (Brettell ir Hollifield 2000: 51–56). Ekonominės teorijos akcentuoja makroekonominių (stūmimo ir traukos) veiksnių reikšmę, o socialinės pabrėžia transnacionalizmo ir socialinių tinklų svarbą⁴. Pastebėtina, kad šios teorijos yra viena su kita susijusios ir viena kitą papildančios, todėl migracijos tyrimuose jas tikslinga taikyti kompleksiskai.

Analizuojant baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos ypatumus, remiamasi ekonominėmis (*neoklasikine ekonomikos*) ir socialinėmis (*migracijos tinklo* ir *migracijos sistemų*) *migracijos teorijomis*. Straipsnio teorinį pagrindą sudaro migracijos kilmę ir tęstinumą aiškinančių teorinių veiksnių sąveika, todėl baltarusių, rusų ir ukrainiečių gyvenimo Lietuvoje patirtys atskleidžiamos atsižvelgiant į minėtas teorijas.

Pagal *neoklasikinę ekonomikos teoriją*, stūmimo veiksniai (demografinė kaita, žemas pragyvenimo lygis, atlyginimų skirtumai, nedarbo lygio augimas) skatina žmones palikti savo kilmės šalį; traukos veiksniai (darbo pasiūla ir didesnės pajamos, geresnė gyvenimo kokybė ir ekonominės galimybės, politinės laisvės) pritraukia migrantus į priimančią šalį (Castles ir Miller 2003: 22). *Makrolygmeniu* tiriami tokie struktūriniai veiksniai kaip darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose (kartu ir skirtingas valstybių ar regionų ekonominis išsivystymas); *mikrolygmeniu* vertinami migracijos naudos ir sąnaudų apskaičiavimais pagrįsti individu-

⁴ Dauguma ankstyvųjų teorinių modelių akcentuoja ekonominės migracijos procesus, o vėlesni teoriniai modeliai stengiasi paaiškinti, kodėl migracija tęsiasi.

alaus mobilumo veiksniai (Massey et al. 1993).

Remiantis *neoklasikine ekonomikos teorija*, baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesai gali būti analizuojami atsižvelgiant į abu – 1) *makroekonominę* ir 2) *makroekonominę* – modelius. *Pirmuoju atveju*, analizuojamas *apsisprendimas migruoti šeiminiu lygmeniu* (pvz., renkantis nuolatinio gyvenimo šalį⁵ mišrių santuokų kontekste, atsižvelgiama į ekonominius aspektus kilmės ir tikslo šalyse: įsidarbinimo galimybes, atlyginimų skirtumus, šeimos pajamas, socialines garantijas ir kt.); *antruoju atveju*, atskleidžiami migracijos naudos ir sąnaudų apskaičiavimo sąlygojami baltarusių, rusų ir ukrainiečių *individualaus mobilumo veiksniai*. Kadangi *neoklasikinė ekonomikos teorija* akcentuoja migracijos kilmę, analizuojant baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesus tikslinga atsižvelgti tiek į analizuojamų imigrantų grupių migracijos motyvus, tiek į ekonomines ir socialines baltarusių, rusų bei ukrainiečių pozicijas (užimtumą, išsilavinimą, šeimines padėtis ir kt.) kilmės šalyse. Migracijos prielaidų, ekonominių ir socialinių pozicijų (kilmės ir tikslo šalyse) palyginimas leidžia apibūdinti aplinką, kurioje buvo priimtas sprendimas migruoti⁶.

Neoklasikinės ekonomikos teorijos apibūdinimas leidžia daryti apibendrinimus apie konkrečių rodiklių taikymo ypatumus baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesų analizei atlikti. Nors *neoklasikinė ekonomikos teorija* akcentuoja ekonominę migracijos prigimtį, kartu pateikia argumentus apie socialinių (pvz., individualių ir (ar) kolektyvinių mobilumo) veiksnių svarbą. Kita vertus, *neoklasikinė ekonomikos teorija* akcentuoja darbo rinkos vaidmenį, todėl nepaisant skirtingų migracijos motyvų (darbo imigracija, šeimos imigracija, prieglobstis, teisėta veikla, studijos ir kt.), dalyvavimas darbo rinkoje tampa neišvengiamu baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos rezultatu. Lygiagrečiai užimtumo aspektui, imigrantai dalyvauja švietimo, apgyvendinimo ir socialinių paslaugų sektoriuose, plečia socialinių ryšių ratą su daugumos visuomene ir kitais Lietuvoje gyvenančiais (baltarusių, rusų ir ukrainiečių) imigrantais. Taigi, socialiniai migracijos procesus skatinantys veiksniai ir makroekonominiai rodikliai

⁵ Tarp Lietuvos ir Baltarusijos, Lietuvos ir Rusijos, Lietuvos ir Ukrainos.

⁶ Lygiagrečiai aukščiau aptartiems veiksniams, baltarusių, rusų ir ukrainiečių nuolatinio gyvenimo Lietuvoje potencialas taip pat tampa svarbiu analizės rodikliu. Makroekonominis rodiklis (o kartu ir vyraujančias migracijos tendencijas) nustatyti ir palyginti nėra sudėtinga naudojant dokumentų ir (ar) statistikos analizės metodus, o individualių mobilumo veiksnių ir šeiminių lygmenų migracinės elgsenos, imigrantų ekonominių ir socialinių pozicijų kilmės bei tikslo šalyse apibūdinimas reikalauja atlikti tyrimą. Kadangi straipsnyje analizuojami baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos ypatumai, mobilumo veiksnių (individualiu ir šeiminiu lygmenimis) aspektas įtraukiamas į empirinio tyrimo modelį.

vienu metu gali būti laikytini baltarusių, rusų ir ukrainiečių integracijos procesus sąlygojančiais veiksniais.

Priešingai ekonominėms migracijos teorijoms, socialinėse – *migracijos tinklo* ir *migracijos sistemų* – teorijose migracijos procesai aiškinami atsižvelgiant į migrantų kuriamus institutus bei jų patirtis. *Migracijos tinklo teorija* apima tarpasmeninius migrantų, jų šeimų, giminių, draugų ir kitų migracijos procese dalyvaujančių veikėjų (pavyzdžiui, tarpininkų) socialinius ryšius, kurie sujungia individus ir organizacijas tikslo, tranzito ir kilmės šalyse į *migracijos tinklą*. Taigi, socialinių ryšių analizė leidžia tyrinėti baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos procesus esant *mezo* (t. y. šeimos, etninės giminystės ir socialinių ryšių aspektas) ir *mikro* (individualaus mobilumo veiksmų aspektas) lygmenų sąveikai.

Analizuojant baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos Lietuvoje procesus pagal *migracijos tinklo teoriją*, būtina atsižvelgti į keletą aplinkybių. *Pirma*, analizuojamų imigrantų grupių atvykimo pagrindai liudija apie skirtingo pobūdžio ryšių įtaką migracijos procesams: nuo šeiminių ryšių rusų migracijai iki tarpinstitucinių ryšių ukrainiečių studentų ir baltarusių, rusų bei ukrainiečių darbo migracijai. Be to, iki Sovietų Sąjungos žlugimo vyravusi *tarprespublikinė migracija* suformavo tam tikras socialinių ryšių formas, kurios iki šiol sąlygoja baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos procesus. *Antra*, analizuojamos imigrantų grupės sudaro didžiausią migracijos struktūros Lietuvoje dalį, todėl atsižvelgiant į imigrantų grupių dydį, skirtingus migracijos motyvus, iki ir po Sovietų Sąjungos žlugimo vyravusias migracijos formas (ir jų sąveiką) galima daryti prielaidą, kad baltarusių, rusų ir ukrainiečių ryšiai su 1) daugumos visuomene, 2) skirtingo pobūdžio institucijomis ir organizacijomis bei 3) kitais imigrantais gali pasižymėti plačiu spektru, bet nesudaryti skirtingas imigrantų kategorijas apimančio migracijos tinklo.

Analizuojant baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos procesus bei socialinių ryšių sąsajas, būtina akcentuoti institucinį aspektą, įsitvirtinusių *institucinėje migracijos teorijoje*. Ši teorija migracijos procesų tęstinumą aiškina atsižvelgiant į įvairių institucijų dalyvavimą migracijos procesuose, kai yra sukuriami glaudūs ryšiai tarp migrantų, darbdavių, tarpininkų ir kitų organizacijų. Kadangi tokio pobūdžio ryšiai yra instituciškai stabilūs, jie turi instrumentus, galinčius migrantams padėti priėti prie darbo rinkos (Massey et al. 1993). Tokiu būdu kuriasi nuo valstybės vykdomos politikos nepriklausoma neformali migrantų integracijos infrastruktūra, kuri susideda iš įvairių institucijų ir individų socialinių ryšių tinklų⁷.

⁷ Žvelgiant giliau į migracijos ir socialinių ryšių sąveikos teorines prielaidas, paminėtinos *transnacionalizmo* ir *transmigracijos* teorijos (Glick-Schiller et al. 1992, Portes et al. 1999, Pries 1999, Vertovec 1999).

Institucinis baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos aspektas yra svarbus dėl skirtingų migracijos formų (vyravusių iki ir po Sovietų Sąjungos žlugimo) sąveikos. Pradedus *tarpvalybinei migracijai* (Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę) susikūrė tautinių mažumų organizacijos, kurios (atsižvelgiant į *tarptautinę migraciją*) gali palaikyti (kurti) ryšius su baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantais, į Lietuvą atvykusiais šaliai atkūrus Nepriklausomybę. Taigi, baltarusių, rusų ir ukrainiečių ryšiai su Lietuvoje veikiančiomis tautinių mažumų organizacijomis ir kitomis institucijomis (pvz., ambasadomis, nevyriausybinėmis ar migrantų organizacijomis, valstybinėmis institucijomis ir kt.) tampa svarbiu analizės rodikliu. Lygiagrečiai šiems ryšiams, institucinis baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos aspektas gali būti iliustruojamas tiek nevyriausybinio lygmeniu veikiančia migrantų integracijos infrastruktūra, tiek pelno siekiančių įmonių veiklos ypatumais („migracijos verslu“).

Apibendrinant migracijos proceso kilmę iliustruojančius veiksnius ekonominėse migracijos teorijose, iš vienos pusės, ir migrantų integracijos analizės aspektus socialinėse migracijos teorijose, iš kitos pusės, aukščiau aptarti baltarusių, rusų bei ukrainiečių imigracijos analizės aspektai yra pritaikomi empiriniame tyrimo modelyje. Atsižvelgiant į ekonomines migracijos teorijas, akcentuotinas individualių mobilumo veiksnių aspektas ir struktūriniai migracijos veiksniai; atsižvelgiant į socialines migracijos teorijas, – socialiniai ryšiai ir migracijos tinklas. Remiantis pagrindiniais veiksniais, galinčiais paaiškinti baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesus, sudarytas empirinio tyrimo modelis, kuriame skirtingi migracijos procesus sąlygojantys veiksniai tampa lygiaverčiais analizės rodikliais (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Rusų, baltarusių ir ukrainiečių migracijos procesų analizė migracijos teorijų sintezėje: empirinio tyrimo modelis

Šaltinis. Sudaryta autoriaus.

Bendra migracijos kilmę ir tęstinumą aiškinančių veiksnių schema apima tris pagrindinius baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos analizės aspektus esant *makro*, *mikro* ir *mezo* lygmenų sąveikai: *ekonominius ir struktūrinius rusų, baltarusių bei ukrainiečių migracijos veiksnius (makrolygmenį, arba imigracijos ir migrantų integracijos politiką), migracijos tinklus (mezolygmenį, arba skirtingo pobūdžio migrantų ryšius su daugumos visuomene ir priimančios šalies institucijomis) ir migracijos motyvus (mikrolygmenį, arba individualius ir (ar) kolektyvinius mobilumo veiksnius).*

Kiekvienas iš aukščiau aptartų veiksnių yra vienodai svarbus: *struktūriniai migracijos veiksniai, migracijos tinklai ir migracijos motyvai* skatina baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos procesus ir sukuria erdvę integracijos procesams vykti. Abiem (imigracijos ir integracijos) atvejais dalyvauja kilmės, tranzito ir tikslo šalyse veikiantys aktoriai, todėl tikslo šalyje vykstantys integracijos procesai gali daryti poveikį potencialių imigrantų individualiems ir (ar) kolektyviniams mobilumo veiksniams kilmės šalyje (ir atvirkščiai – mobilumo veiksniai gali daryti poveikį integracijos procesams).

Nors plėtodami migracijos teorijas tyrėjai teigia, kad *visus* migracijos veiksnius apimančios teorijos taikymas yra sunkiai įmanomas, vis dėlto, kalbant apie kokybinių tyrimų taikymą migracijos tyrimuose (ypač, kai analizuojamos konkrečios imigrantų grupės ar atskiri migracijos modeliai), migracijos teorijų sintezės privalumai išryškėja, kadangi tokiu atveju nėra apeliuojama į bendro migracijos proceso aiškinimą. Siekiant apibūdinti rusų, baltarusių ir ukrainiečių imigracijos ypatumus, reikalingas ikiimigracinės (pvz., migracijos motyvų, integracijos lūkesčių) bei postimigracinės (pvz., integracijos proceso) situacijų apibūdinimas, kuris gali būti įmanomas sujungiant skirtingas migracijos teorijas.

Lygiagrečiai migraciją skatinantiems makroekonominiais veiksniams, migracijai įtaką daro tikslo šalyje įgyvendinama imigracijos ir integracijos politika, todėl kartu su vyraujančiais makroekonominiais veiksniais, tyrimo modelyje (*makrolygmeniu*) akcentuojama politikos analizė praplečia tyrimo lauką – parodo, kuris iš individualių ar kolektyvinių mobilumo veiksnių buvo (yra) lemiamas ar padarė didesnę įtaką migracijos motyvams ir (ar) integracijos procesams.

Tyrimo metodologija ir parametrai

Atliekant kokybinį tyrimą buvo taikomas giluminio interviu metodas. Socialiniuose tyrimuose kokybiniais metodais surinkta informacija leidžia atskleisti tendencijas: vyraujančias nuostatas, patirtis, vertybes ir suvoki-

mą. Baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos struktūros charakteristikos, žvalgomasis tyrimas, giluminiai interviu, tyrėjo dienoraštis, stebėjimas ir komunikacija su nevyriausybinėmis organizacijomis leido giliau pažvelgti į baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesus bei gyvenimo Lietuvoje patirtis.

Organizaciniai tyrimo aspektai: tikslinė grupė, respondentų atranka, imtis ir tyrimo atlikimas

Atsižvelgiant į anksčiau atliktų tyrimų rezultatus (Etniškumo studijos 2009/2), baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos tendencijas, atlikta respondentų ir ekspertų atranka. Buvo suplanuoti 20 interviu su tikslinės grupės atstovais (Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune gyvenančiais baltarusiais, rusais ir ukrainiečiais) bei 5 interviu su ekspertais. Pagrindiniai respondentų atrankos kriterijai – *kilmės šalis, atvykimo pagrindas* (arba teisinis statusas) ir *Lietuvoje pragyventas laikotarpis* (buvo siekiama apklausti vadinamuosius „naujuosius imigrantus“, į Lietuvą atvykusius po ES plėtros 2004 m.). Statistinių duomenų analizė parodė, kad vyraujantis baltarusių, rusų ir ukrainiečių atvykimo pagrindas yra šeimos susijungimas. Maža dalis (lyginant su šeimos susijungimu) baltarusių, rusų ir ukrainiečių į Lietuvą atvyksta studijų ir teisėtos veiklos (verslo kūrimas) pagrindais. Atskirai aptartinas darbo imigracijos procesas, kuris dėl Lietuvoje įgyvendinamos griežtos darbo imigracijos politikos (sąlygojančios struktūrinių aplinkybių lemiamą mobilumą) leidžia diskutuoti apie trumpalaikį imigrantų gyvenimą ir darbą Lietuvoje. Atsižvelgiant į šias tendencijas buvo siekiama *proporcingai* apklausti 1) *pas savo šeimos narius atvykstančius*, 2) *Lietuvoje verslą turinčius* (ar kuriančius), 3) *į Lietuvą studijuoti* ir 4) *dirbti* atvykstančius, 5) *Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune gyvenančius baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantus*.

Ekspertų interviu buvo atliekami atsižvelgiant į Lietuvos imigracijos ir migrantų integracijos politikos įgyvendinimo infrastruktūrą. Buvo apklausti valstybinių institucijų tarnautojai (dirbantys imigracijos politikos įgyvendinimo srityje) ir nevyriausybinių organizacijų atstovai (dirbantys migrantų integracijos politikos įgyvendinimo srityje). Nors siekiant pagilinti turimus rezultatus ekspertų interviu buvo atliekami paskutinėje kokybinio tyrimo stadijoje, su kai kuriais ekspertais buvo užmegztas kontaktas tyrimo pradžioje: lygiagrečiai kokybinės informacijos teikimui, ekspertai atliko kontaktinio asmens vaidmenį. Su ekspertais buvo konsultuojamasi ieškant potencialių respondentų ar „tolimesnių“ kontaktinių asmenų, padėsiančių užmegzti ryšius su atskirais tikslinėms grupėms priklausančiais asmenimis (ar organizacijomis). Iš viso tyrime buvo apklausti 22 respon-

dentai ir 5 ekspertai.

Atsižvelgiant į „pirminės“ informacijos trūkumą, atliekant kokybinį tyrimą buvo naudojamas platus kontaktinių asmenų ir organizacijų spektras. Taip pat buvo naudojamas sniego gniūžtės metodas, kuris leido rasti tinkamus respondentus.

Tyrimo instrumentai ir duomenų analizės turinys

Atliekant kokybinį baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantų grupių tyrimą, buvo naudojami iš anksto paruošti klausimynai: ekspertų interviu atlikti buvo taikomas vienokio, tikslinės grupės atstovams – kitokio pobūdžio klausimynas. Klausimynai buvo išversti į rusų ir anglų kalbas (interviu buvo atliekami lietuvių, rusų ir anglų kalbomis).

Tikslinės grupės ir ekspertų klausimynai buvo sudaromi atsižvelgiant į teorines (baltarusių, rusų ir ukrainiečių) migracijos proceso prielaidas. Siekiant nuosekliai atskleisti analizuojamos problematikos lauką, klausimai buvo konstruojami taip, kad galėtų vienas kitą papildyti.

Klausimynas ekspertams buvo sudarytas atsižvelgiant į baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos kontekstą ir problematiką: imigracijos ir migrantų integracijos politikos įgyvendinimo ypatumus, imigracijos tendencijas, atvykimo pagrindus, koncentraciją didžiuosiuose Lietuvos miestuose, integracijos barjerus ir kt. Tikslinei grupei (baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantams) skirtas klausimynas atkartoją pagrindinius ekspertams skirtus teminius klausimų blokus, bet kartu siekė giliau pažvelgti į kiekvieno respondento gyvenimo istoriją, individualias ir kolektyvines imigracijos bei gyvenimo Lietuvoje patirtis: migracijos motyvus, socialinių ryšių ratą, būstą, užimtumą, kalbos barjerą, nuostatas dėl Lietuvos pilietybės ir potencialias mobilumo trajektorijas.

Buvo sukaupta didelė duomenų bazė, todėl siekiant neprarasti svarbių duomenų, kokybiniais informacijos rinkimo metodais sukaupiti duomenys buvo analizuojami taikant kokybinių duomenų analizės principus ir naudojant empirinio tyrimo modelį. Atsižvelgiant į pagrindinius teorinius (baltarusių, rusų ir ukrainiečių) imigracijos procesą aiškinančius veiksnius, buvo išskirti pagrindiniai analitiniai blokai: 1) *makrolygmuo*, arba imigracijos ir migrantų integracijos politika valstybės pozicijos ir imigrantų nuostatų atžvilgiu, 2) *mikrolygmuo*, arba individualūs ir (ar) kolektyviniai mobilumo veiksniai bei aplinka, kurioje buvo priimtas sprendimas migruoti, ir 3) *mezolygmuo*, arba migracijos tinklas, sudarytas iš socialinių ir ekonominių imigrantų ryšių. Remiantis šiais veiksniais, analizuojant duomenis buvo išskirtos pagrindinės probleminės temos, apibrėžtos analizės katego-

rijos, analizuojami duomenų tarpusavio ryšiai, sisteminamos prielaidos, formuluojamos ir pagrindžiamos išvados.

Baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos motyvai ir strategijos

Kadangi baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai (didžiausios imigrantų grupės Lietuvoje) sąlygoja imigracijos struktūros turinį, analizuojamų imigrantų grupių mobilumo charakteristikos atspindi bendras imigracijos Lietuvoje tendencijas. Migracijos departamento duomenimis, tiek bendro imigracijos srauto, tiek baltarusių, rusų ir ukrainiečių atžvilgiu, šeimos susijungimas yra vyraujantis imigracijos pagrindas, po kurio (pagal imigracijos intensyvumą) atsiduria darbo⁸, studijų ir teisėtos veiklos imigracija.

Kaip rodo Gyventojų registro tarnybos duomenys (žr. 1 ir 2 priedus), baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai koncentruojasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje ir Klaipėdoje. Atsižvelgiant į imigracijos srautus (lyginant su Vilniumi ir Klaipėda), Kaunas nėra imigracijos traukos centras. Didieji Lietuvos miestai (Vilnius ir Klaipėda), kuriuose gyvena daugiau nei pusė baltarusių, rusų ir ukrainiečių (žr. 1 priedą), sukuria bendrus imigracijos į Lietuvą struktūros ypatumus (pilietybė, atvykimo pagrindas, leidimai laikinai ir (arba) nuolat gyventi šalyje). Šią tendenciją galima sieti tiek su platesnėmis įsidarbinimo galimybėmis didmiesčiuose, tiek su imigrantų ryšiais ir kitomis, labiau struktūrinėmis baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos procesus sąlygojančiomis aplinkybėmis, kurias iliustruoja tyrimo rezultatai. Pavyzdžiui, studentų iš Baltarusijos imigraciją į Lietuvą sąlygoja Vilniuje įsteigtas Europos humanitarinis universitetas (EHU), o Klaipėdoje veikiantis LCC tarptautinis universitetas (LCC) pritraukia tiek baltarusių, tiek rusų ir ukrainiečių studentus.

Nors baltarusių, rusų ir ukrainiečių studentų imigracija į Lietuvą (pagal migracijos motyvus) atrodo homogeniška, tyrimas atskleidė skirtingas imigracijos strategijas, liudijančias apie baltarusių, rusų ir ukrainiečių studentų imigracijos procesus sąlygojančių veiksnių įvairovę, kuri (kilmės šalyse) apima tiek ekonominius, tiek politinius aspektus. Tyrimo duomenimis, aplinka, kurioje priimamas sprendimas migruoti, gali būti charakterizuojama tiek struktūriniais (*makro*), tiek individualiais (*mikro*) ir kolektyviniais (*mezo*) mobilumo veiksniais bei skirtingomis (iš)gyvenimo strategijomis:

⁸ Kadangi darbo imigracija Lietuvoje sąlygojama struktūrinių veiksnių (darbdavių poreikių, darbo rinkos ir darbo imigracijos politikos), straipsnyje didžiausias dėmesys skiriamas šeimos, studijų ir teisėtos veiklos imigracijai.

politine situacija kilmės šalyse ir Lietuvos užsienio politikos prioritetais (pvz., EHU steigimas Vilniuje), socialiniais ir tarpinstituciniais ryšiais, religiniais įsitikinimais, kt.

Likus keliems mėnesiams iki universiteto baigimo mane pagavo demonstracijoje. Mane sulaukė 10-čiai dienų dėl dalyvavimo demonstracijoje. Tai, tarytum, didžiausia baimė, kuri pasitvirtino [...] Po kalėjimo aš supratau, kad nebenoriu likti Baltarusijoje [...] Tuo metu man buvo svarbiausia rasti kelią kaip išvykti [...] Aš norėjau rasti oficialų kelią pabėgti iš Baltarusijos [...] Tuo metu aš sužinojau apie EHU planus [...] Žinojau, kad rudenį universitetas atsідarys Vilniuje ... (Vilnius, studijų pagrindas, 2012 03 27)

Aš sužinojau apie LCC iš mamos draugės dukros, kuri LCC baigė metais anksčiau negu aš ten nuvykau. Aš buvau labai laiminga praėjusi įvairius testus ir patekusi čia, į Klaipėdą [...] Be to, aš niekada nebuvo išvykusi iš savo gimtojo miesto iki tol, kol nusprendžiau važiuoti į LCC. Universiteto vieta man visiškai nerūpėjo. Aš žinojau, kad tai geras universitetas, nes mamos draugės dukra ten studijavo, todėl rekomendavo atvykti ir man. Taip pat universitetą reklamuojantis žmogus buvo užsukęs pas mus į namus ir papasakojo daugiau apie LCC [...] Taigi, man buvo visiškai nesvarbu, į kokią šalį aš važiuoju. Svarbiausiai buvo tai, kad tai krikščioniška mokykla. Be to, LLC turėjau šiokių tokių ryšių... (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 03 31)

Priešingai studijų imigracijai (imigrantų koncentracija Lietuvoje sąlygojama struktūrinių veiksnių), šeiminiai baltarusių, rusų ir ukrainiečių ryšiai daro didžiausią įtaką imigrantų pasiskirstymui didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Analizuojamų imigrantų grupių šeimos imigraciją galima laikyti itin kompleksinę dėl kelių priežasčių. *Pirma*, šeimos susijungimas vyksta skirtingais būdais, nes į Lietuvą atvyksta ne tik Lietuvos piliečių sutuoktiniai, bet taip pat Lietuvoje gyvenančių baltarusių, rusų ir ukrainiečių vaikai arba tėvai (mažesnė dalis imigrantų atvyksta pas Lietuvoje gyvenančius sutuoktinius iš Baltarusijos, Rusijos ar Ukrainos).

2003 metais susipažinau su savo būsimu vyru Kaliningrade. Mūsų institutas šventė 50 metų jubiliejų, o aš, kaip gidė, tuo metu delegacijai aprodžiau mūsų institutą. Mano būsimas vyras buvo delegacijos vadovas. Mes tuo metu susipažinome; po to bendravome telefonu ir internetu. Beveik metus ar pusantrų bendravome, susirašinėjome... po to nusprendėme, kad reikia tuoktis. 2005 metais buvo mūsų vestuvės, Jurbarko bažnyčioje... tada atvažiavau gyventi į Lietuvą. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 31)

Mano vyras pasakė: „Man reikia važiuoti į Vilnių... tave palikti čia. Bet aš taip negaliu“ [...] Jis negalėjo mūsų palikti – manęs ir dviejų vaikų [...] Jis mūsų negalėjo palikti, nes mes viena šeima [...] Taigi, mes nusprendėme vykti į Lietuvą ir atidaryti mažą individualią įmonę. (Vilnius, šeimos susijungimas, 2012 03 21)

Nors šeimos susijungimas (kaip atvykimo pagrindas) liudija apie aiš-

kiai identifikuojamus migracijos motyvus, tyrime dalyvavę respondentai atskleidė ne tik turtingas imigracijos patirtis, bet taip pat aplinkos, kurioje buvo priimtas sprendimas migruoti, turinį. Tiek migracijos patirtys, tiek sprendimo migruoti priėmimo aplinkybės leidžia diskutuoti apie heterogeninę baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos prigimtį bei „migracijos kelią“ (iki atvykimo į Lietuvą), rodantį, kad Lietuva iš imigracijos tikslo šalies gali tapti tranzito teritorija.

Maždaug prieš ketverius metus mano brolis važiavo į Ameriką pagal „Work and Travel USA“ programą. Ten jis susipažino su lietuviais; gyveno kartu, tūsinosi ir dirbo. Vėliau mano brolis grįžo į Rusiją, o lietuviai – į Lietuvą. Mano brolis su jais susidraugavo. Paskui Čeliabinske jis susipažino su mergina ir ją vedė, o į vestuvių šventę pakvietė lietuvių, su kuriuo bendravo Amerikoje. Taigi, taip mes su juo susipažinome. Aš, kaip ir mano brolis, kartu su juo leisdavome laiką. Maždaug po pusės metų, per žiemos atostogas, aš nuvykau į Lietuvą, Vilnių. Su manimi niekas vykti nenorėjo. Aš galvojau, kad atvykusi į Lietuvą susitiksiu su brolio draugu; jis man aprodys miestą. Taigi, aš atvykau į Lietuvą, o draugo brolis mane supažindino su savo broliu dvyniu [...] Taigi, mes susidraugavome [...] Po kurio laiko tokia draugystė nusibodo, nes mes supratome, kad čia viskas labai smarkiai užsisuko. Pradėjome kalbėti apie tai, kad aš persikelčiau gyventi į Vilnių. Štai taip. (Vilnius, šeimos susijungimas/darbo imigracija, 2012 04 19)

Antra, tyrimas atskleidė, kad dalies šeimos susijungimo pagrindais atvykusių imigrantų migracijos motyvai yra susiję su iki Sovietų Sąjungos žlugimo vykusiais *tarprespublikinės migracijos* procesais. Tai rodo, kad vadinamoji „naujoji“ baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracija (vykusi po ES plėtros 2004 m.) yra sąlygojama istorinių aplinkybių kontekste susiformavusių šeiminių ryšių, iš vienos pusės, ir globalių tarptautinės migracijos procesų (ES integracijos procesų, Šengeno erdvės plėtros ir kt.), iš kitos pusės.

Būtų įdomu pradėti nuo to, kad mano močiutė yra emigrantė iš Ukrainos. Po karo atsirado čia, Klaipėdoje [...] Tokiu būdu atsirado mano mama. Ir tai reiškia, kad ji taip pat gimė Klaipėdoje, Lietuvoje. Vėliau išvažiavo studijuoti į Rusiją [...] Ten pagimdė mane. Po kiek laiko mes nusprendėme grįžti į Lietuvą. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 30)

Mano tėtis ir močiutė yra iš Ukmergės. Kaip tremtiniai gyveno Irkutske; po kiek laiko grįžo į Lietuvą. Mano tėtis buvo vyr. inžinierius atominėje (Visaginas) [...] Namuose kalbame tik rusiškai [...] Sakiau, bijo, kad pabėgsiu (juokiasi). Bet žinot, mano vyras iš tremtinių šeimos. Jo mama rusė, o tėtis lietuvis. Jie gyvena Alytuje. Ten visi kalba rusiškai. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 31)

Be to, tyrimo duomenys parodė, kad dėl uosto Klaipėdoje vyrauja specifinė situacija, liudijanti apie migracijos (kaip socialinio proceso) sampratos kaitą: iš vienos pusės, dėl jūrininkystės susiformavę migracijos procesai

tapo dalies Klaipėdoje gyvenančių žmonių kasdienybė (migracija suvokiama kaip permanentinė šeimų būklė ir neišvengiamybė); iš kitos pusės, šie migracijos procesai sąlygojo mišrių santuokų (dažniausiai su Rusijos piliečiais) atsiradimą.

Žinote, jeigu mano pažįstami (rusai) yra iš darbo, globos ar nakvynės namų, tai ten visi gyvena neblogai, nes jų vyrai yra jūreiviai, o žmonos, vat, dirba kaip laisvalaikiu. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 31)

Uoste, jūroje... kas dirbo, o kas studijavo... labai daug kas studijavo Kaliningrade, kai dar mūsų „morehodkė“ buvo labai žemo lygio... dabar jau universitetu vadinasi. Gerai finansuojamas. Daug kas važiavo iš Klaipėdos studijuoti į Kaliningradą. Nes jų valstybinis Kanto universitetas labai stiprus... laivyba ir taip toliau. Ten susipažindavo su merginomis ir va, prašom, dabar tos merginos gyvena čia, Lietuvoje [...] Ir moterų vaikai ir kiti migruoja. Pavyzdžiui, kas baigė, tarkim, Kaliningrade laivybą, jie eina į jūrą... jiems patogiau gyventi Lietuvoje [...] Jūreiviai... jie eina kažkaip atskirai... ten kitokios vizos. (Klaipėda, ekspertas, 2012 06 09)

Trečia, šeiminiai baltarusių, rusų ir ukrainiečių ryšiai sąlygoja nuolatinio gyvenimo vietos (miesto) pasirinkimą, kadangi atvykę imigrantai dažniausiai gyvena pas savo šeimos narius (sutuoktinį ar sutuoktinio tėvus). Nors tokiais atvejais išsprendžiamos būsto problemos, iš anksto sąlygota nuolatinio gyvenimo vieta apriboja įsidarbinimo galimybes ir socialinių ryšių ratą (žr. „Baltarusių, rusų ir ukrainiečių gyvenimo Lietuvoje patirtys: kalba, darbas, būstas ir socialiniai ryšiai“).

Mūsų draugai – vyro draugai. Jis buvo policininkas ir labai daug draugų turi, todėl mes draugaujame su vyro pažįstamais. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 31)

Taigi, atvažiavau čia ir pagalvojau, kad išsinuomosiu butą, o jis iš karto pas save į namus nusivežė. Aš net nežinojau. Galvojau, kad išnuomavo butą ir veža mane ten, o pasirodo, kad jis gyvena su seserimi ir mama. Be abejo, iš pradžių buvo šokas. Kitą dieną apskritai kažkokia turistinė kelionė pas gimines... dėdę, tetą... Mes ten savaitę padraugavome, keletą mėnesių susirašinėjome, o jis – iš karto pas tėvus... Man buvo šokas. Bet viskas normaliai. Mes tris mėnesius keliavome po Europą, paskui gyvenome Vilniuje. Jis gyvena Vaidotuose. Tiksliau – mes gyvename Vaidotuose. (Vilnius, šeimos susijungimas/darbo imigracija, 2012 04 19)

Šeimos susijungimo pagrindais atvykstantys baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai atskleidė skirtingus migracijos motyvus ir strategijas. Tyrimo duomenimis, aplinka, kurioje priimamas sprendimas migruoti (mišrių šeimų kontekste) ir pasirinkti Lietuvą kaip nuolatinio gyvenimo šalį (vietoj Baltarusijos, Rusijos ar Ukrainos) priklauso nuo skirtingų aplinkybių. Iš vienos pusės, svarstomos įsidarbinimo galimybės ir būsto klausimai; iš kitos pusės,

svarbiais veiksniais tampa bendra ekonominė Lietuvos situacija: aukštesnis šalies ekonominis išsivystymas, saugumas, didesnės galimybės pradėti verslą, mažesnės korupcijos apraiškos ir, galiausiai, Lietuvos, kaip ES valstybės narės, statusas.

Vis tiek iškilo klausimas – kas pas ką turės važiuoti? Mes rinkomės tarp Maskvos ir Klaipėdos. Visų pirma, būsto įsigijimo sąlygos Lietuvoje buvo labai geros. Kitaip tariant, mes iš karto galėjome gyventi savo nuosavame bute... pasiimti paskolą iš banko ir nusipirkti butą. Maskvoje šitaip padaryti buvo neįmanoma, nes ten reikia pirkti už grynus pinigus. O tuo metu, kai mes susipažinome... jei vyras būtų atvažiavęs į Maskvą, apie nuosavą būstą būtų galima svajoti mažiausiai 10 metų. Tai buvo viena priežastis. Kita vertus, Maskvoje pas mane buvo pakankamai aukšta pozicija kompanijoje, kurioje aš dirbau. Kompanija nebuvo labai didelė, bet mano atlyginimas buvo didelis, todėl vyrui atvykti į Maskvą ir gauti dvigubai mažesnę algą, lyginant su žmonos alga, būtų buvę labai sunku. Tai buvo dvi priežastys, dėl kurių nusprendėme atvykti į Klaipėdą. Trečia priežastis – aš niekada nemėgau Maskvos. Labai, labai sunkus miestas. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 04 14)

Vis dėlto, išskirtinos išimtinai individualios migracijos strategijos, kurios rodo, kad Lietuva (kaip imigracijos tikslo šalis) pasirenkama ne dėl socialinių ryšių ar ekonominių veiksnių, bet dėl asmeninių prioritetų ar kultūrinių aplinkybių, kurias sąlygoja baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos patirtys.

Aš turiu pasakyti, kad čia jaučiuosi kaip namie, geriau negu Maskvoje. Čia aš galiu nusišypsoti žmogui gatvėje, o jis nusišypsos man. Nors čia yra tam tikras žmonių mentalitetas... žmonės nepradedą taip greitai bendrauti kaip Latvijoje ar kažkur kitur... tačiau tai nėra blogai. Būkite geras, laikykitės elgesio normų, tuomet visuomenė atsilygins tuo pačiu. Man tai patinka, nes aš manau, kad tai teisinga. Kada aš buvau Lietuvoje prieš 1,5 metų, pirmiausiai atkreipiau dėmesį... pas mane čia yra draugas, atvažiavau pas jį į svečius... aš pastebėjau, kad aplinkybės man... kultūringam žmogui, auginti vaikus labiau priimtinos čia negu Rusijoje [...] Aš noriu bendrauti su tais žmonėmis, su kuriais aš turiu kažką bendro, todėl situacija buvo pakankamai paprasta. Pasirodo, aš galiu gyventi tik Baltijos valstybėse.

[...] Aš dirbau „Volkswagen“ įmonėje Rusijoje, todėl pagal savo darbo pobūdį važiuodavau į komandiruotes į Vokietiją, Lenkiją, Slovakiją, Argentinq ir kitas šalis. Kuomet pradėjau galvoti apie emigraciją, padariau išvadą, kad mano amžius, mano vidus ir kalbų mokėjimas neleidžia važiuoti nei į vieną iš išsivysčiusių Europos šalių. (Vilnius, teisėta veikla, 2012 03 21)

Taigi, tyrimas atskleidė šeiminių ir individualaus lygmens migracijos naudos ir sąnaudų apskaičiavimo aspektą. Šeiminių sprendimas migruoti (ir pasirinkti Lietuvą kaip nuolatinio gyvenimo šalį) yra labiau sąlygojamas

ekonominių veiksnių (didesnių įsidarbinimo galimybių, aukštesnio ekonominio išsivystymo ir kt.), o individualūs mobilumo veiksniai pasižymi įvairove, kuri apima skirtingus migracijos motyvus (studijų, verslo, darbo) ir sprendimo migruoti priėmimo aplinkybes (pvz., studentų migracija į Lietuvą dėl politinės situacijos Baltarusijoje, verslo steigimas tikintis neformalių integracijos infrastruktūrų pagalbos ir kt.). Taigi, pirmuoju (šeiminės migracijos) atveju, tyrimas atskleidė *neoklasikinės ekonomikos teorijos makroekonominio modelio*, antruoju (individualių mobilumo veiksnių) atveju – *mikroekonominio modelio* argumentus apie *makro* ir *mikro* veiksnių įtaką baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos procesams. Priešingai ekonominiam analizuojamų imigrantų grupių migracijos į Lietuvą aspektui, *migracijos tinklo teorijos* argumentai gali būti iliustruojami šeiminiiais imigrantų ryšiais dėl iki ir po Sovietų Sąjungos vykusių migracijos procesų sąveikos ir (iki tam tikro lygmens) studentų migracija.

Apibendrinant baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos motyvus bei sprendimo migruoti priėmimo aplinkybes, išskirtinos pagrindinės tendencijos. Studentų migracija yra labiau sąlygojama struktūrinių aplinkybių ir tarpinstitucinių ryšių (mažiau individualių mobilumo veiksnių ir migracijos tinklo), o šeiminiai baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos lemiantys veiksniai gali būti paaiškinami 1) *tarprespublikinės* (vykusios iki Sovietų Sąjungos žlugimo) bei *šiuolaikinės* migracijos sąveika, 2) migracijos patirtimis, kurios apima trumpalaikę (sezoninę) ar ilgalaikę migraciją ES ir už jos ribų, 3) sprendimo migruoti (t. y. pasirinkti Lietuvą kaip nuolatinio gyvenimo šalį) šeiminiu lygmeniu aplinkybėmis. Atsižvelgiant į aukščiau aptartas 3 tendencijas, individualiu ir kolektyviniu (šeiminiu) lygmenimis vyraujančius migracijos motyvus tikslinga analizuoti atsižvelgiant į struktūrinius baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos veiksnius.

Baltarusių, rusų ir ukrainiečių gyvenimo Lietuvoje patirtys: kalba, darbas, būstas ir socialiniai ryšiai

Neoklasikinė ekonomikos teorija akcentuoja darbo rinkos, o *migracijos tinklo* ir *migracijos sistemų teorijos* – socialinių ryšių ir neformalios migrantų integracijos infrastruktūros (apimančios pagrindinius imigrantų dalyvavimo priimančioje visuomenėje aspektus: darbo rinką, būstą, švietimą ir socialines paslaugas) vaidmenį. Atsižvelgiant į šių teorijų akcentuojamus migracijos veiksnius, baltarusių, rusų ir ukrainiečių dalyvavimas darbo rinkoje ir socialinių ryšių su daugumos visuomene bei kitais Lietuvoje gy-

venančiais (baltarusių, rusų ir ukrainiečių) imigrantais plėtojimas tampa neišvengiamu imigracijos rezultatu – migrantų integracija. Kadangi socialiniai ir ekonominiai analizuojamų imigrantų grupių imigracijos veiksniai vienu metu gali būti įvardijami kaip integracijos rodikliai, baltarusių, rusų ir ukrainiečių integracijos procesai analizuojami atsižvelgiant į imigracijos procesą. Kitaip tariant, kalbos barjero, darbo rinkos, būsto ir socialinių ryšių problematika analizuojama baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos patirčių (motyvų) kontekste.

Analizuojant integracijos proceso metu baltarusiams, rusams ir ukrainiečiams kylančius sunkumus bei jų sprendimo būdus, galima teigti, kad migracijos motyvai, kalbos barjeras, dalyvavimas darbo rinkoje, būsto klausimai ir socialinių ryšių pobūdis yra vienas su kitu susiję ir vienas kitą papildantys analizės aspektai, todėl straipsnyje nagrinėjami kompleksškai. Aukščiau aptartų analizės aspektų sąveika empiriniu lygmeniu pasitvirtino. Pavyzdžiui, baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos motyvai sąlygoja „pirminę“ aplinką, į kurią atvyksta imigrantai ir, kartu integracijos proceso metu kylančių sunkumų mastą bei pobūdį. Pavyzdžiui, studentai labiau susiduria su darbo valandų apribojimo problemomis ir sykiu didesniu nelegalaus darbo potencialu; mažiau su kalbos ir būsto problematika.

Tai nėra oficialu, nes mes negalime čia dirbti [...] Tai yra didelis trūkumas, ypač kai esi iš kitos šalies. (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 04 13)

Mano leidimas gyventi neleidžia man dirbti [I.: bet yra daug pavyzdžių, kai studentai dirba]. Taip, pavyzdžiui, moko kalbų, valo namus ar prižiūri vaikus. Tačiau tai nėra linksma. (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 03 31)

Lygiagrečiai teisiniams apribojimams studentai taip pat akcentuoja kalbos barjerą, apsunkinantį darbo paiešką.

Dauguma darbų, kuriuos gauna universiteto karjeros centras, yra skirti lietuviams, nes darbdaviams reikia darbuotojų, kurie puikiai moka lietuvių kalbą. (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 04 13)

Pirmaisiais metais buvo labai sunku, nes nekalbėjau lietuviškai, o žmonės čia nėra linkę bendrauti. Taip pat jie nemėgsta rusų kalbos. (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 04 13)

Priešingai studentų imigracijai, šeimos susijungimo pagrindu atvykstantys baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai akcentuoja kalbą ir darbo paiešką kaip pagrindinius integracijos barjerus (mažiau būsto klausimus, kadangi gyvena pas sutuoktinį arba jo ar jos artimuosius).

Manau, kad didžiausias sunkumas yra kalba. Nežinau, kaip paaiškinti. Nėra

taip, kad aš sėdėčiau vienoje vietoje ir kalbėčiau tik rusiškai. Aš mokausi lietuviškai [...] Tačiau tai neatsitinka per vieną naktį, kad prabudęs tu jau kalbi lietuviškai. Tačiau kuo daugiau stengiuosi išmolti, tuo darosi sunkiau. Jie iš manęs tikisi tiek daug, kad aš sunkiai galiu su tuo susidoroti. (Vilnius, darbo imigracija, 2012 04 18)

Nors baltarusių, rusų ir ukrainiečių šeimos imigracijos procesai išsprendžia tokius sunkumus kaip būstas, bet apriboja analizuojamų imigrantų grupių įsidarbinimo galimybes ir socialinių ryšių ratą. Pavyzdžiui, šeimos susijungimo pagrindais atvykstantys imigrantai apsiriboja sutuoktinio turimais socialiniais ryšiais (pvz., draugais, laisvalaikiu) ir ištekliais (pvz., būstas).

Atvažiuoja... nėra kalbos – nėra darbo. Sėdi namuose ir nieko nenori. Ateina... būtent rusai ateina ir sako: „na, aš jau tiek metų sėdėjau namie...“ [...] „5 metus galima išmesti iš mano gyvenimo...“ Ir labai daug kas klausia apie kursus... proforientaciją [...] Būtent moterys... Nu, daugiausiai, aišku, yra moterų, kurios čia ištėkėjo už lietuvių, gyveno po kelis metus ... kai kurios 7–10 metų gyvena... labai sudėtinga įsidarbinti. Pirmiausiai – nemoka kalbos. Nėra kur mokytis arba mokytis Klaipėdos universitete už 600 litų... kiekvieną mėnesį mokėti. Nemoka kalbos, todėl negali įsidarbinti [...] Čia psichologinė problema... kai neturi darbo, nemoki kalbos – bijai eiti kažkur. Tai yra riba, kai negali susipažinti su žmonėmis... vidinė įtampa, ir dėl to taip išeina... bendrauja su giminaičiais, turi porą draugų [...] viskas, ir bendrauja su jom... nors kiek laiko gyvena Lietuvoje? 5 metus... (Klaipėda, ekspertas, 2012 06 09)

Priešingai baltarusių, rusų ir ukrainiečių šeimos imigracijos atvejui, darbo imigrantai ir verslininkai sukuria platesnį socialinių ryšių ratą su daugumos visuomene, o savo „buvimą“ Lietuvoje reflektuoja kaip ilgalaikį; t. y. savo (kaip imigranto) integracijos procesus vertina (savi)kritiškai, atsižvelgiant į skirtingus integracijos barjerus: kultūrinius aspektus, kalbą, Lietuvoje pragyventą laikotarpį, pažįstamų ratą, darbo kolektyvą ir asmenines savybes (motyvaciją).

Iš pradžių aš nesupratau – kaip tai gali būti? Aš jaučiausi labai gerai; aš galvojau, kad turiu daug pažįstamų, daug bendrauju. Tačiau dabar, po vienerių metų, aš pradėjau pastebėti daugiau dalykų. Aš pradėjau suprasti, kad kuo toliau – tuo darosi vis sunkiau ir sunkiau... nes visi žmonės mano, kad tu jau esi integruotas. (Vilnius, darbo imigracija, 2012 04 18)

Analizuojant Lietuvoje gyvenančių baltarusių, rusų ir ukrainiečių integracijos patirtis, pabrėžtinai socialinių ryšių aspektas ir kalbos barjeras. Nors Lietuvoje atliktų imigrantų grupių tyrimai rodo, kad socialiniai ryšiai su daugumos visuomene ir jos institucijomis sukuria prielaidas sėkmin-

gam imigrantų dalyvavimui darbo rinkoje (Žibas 2012), baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai atskleidė individualias integracijos į darbo rinką patirtis. Respondentai teigė darbo paieškos procesuose labiau naudojantys internetą ir skelbimus laikraščiuose; mažiau – socialinius ryšius (draugų ir pažįstamų pagalbą).

Na, visų pirma, jeigu man reikia darbo, aš tikrinu tas galimybes, kokios yra. Kiekvieną dieną ateina pranešimai iš internetinio puslapio. Jeigu kažkas iš pažįstamų šneka apie darbą, taip pat klausausi, kokios yra galimybės. Ir, aišku, darbo birža. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 30)

Nors socialiniai ryšiai padeda baltarusiams, rusams bei ukrainiečiams rasti darbą ir išspręsti būsto klausimus, pastebėtina, kad tokio pobūdžio pagalba atskleista ne šeimos, bet baltarusių, rusų bei ukrainiečių darbo ir teisėtos veiklos imigracijos aspektu.

Viena mano kolegijų... ji padėjo susirasti būstą. Tada, kai reikėjo susirasti nuolatinį būstą – ji padėjo, bet aš nemanau, kad tai atsitiko dėl to, jog mes galėtume būti daugiau negu pažįstamos... kaip draugės [...] Ne, dėl to padėjo, kad esu užsienietė ir jautė atsakomybę. (Vilnius, darbo imigracija, 2012 04 18)

Analizuojant socialinių ryšių ir užimtumo problematiką, būtina akcentuoti kalbos barjerą, tiesiogiai susijusį tiek su baltarusių, rusų ir ukrainiečių darbo paieškomis, tiek su socialinių ryšių plėtojimu priimančioje visuomenėje. Kaip teigia respondentai, lietuvių kalbos nemokėjimas užkerta kelią sėkmingai integracijai į darbo rinką ir kartu socialinių ryšių plėtrai.

Jie ruošėsi atsidaryti, todėl rinko darbuotojus. Jie man sakė: „bent žodelį lietuviškai“. Aš jiems sakiau, kad galiu angliškai, nes ten buvo ne lietuviai [...] Tačiau visą laiką jie taip... nors žodelį lietuviškai. Tada pradėjau mokytis lietuvių kalbos. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 05 05)

Kartais aš jaučiu, kad jei esi didesnėje kompanijoje, lietuviai tiesiog tingi kalbėti angliškai. Arba jiems tiesiog tai neįdomu. Be abejo, jei kalbėsi su vienu žmogumi, tada su tavimi kalba angliškai. Bet jei esi didesnėje kompanijoje, tiesiog nededa pastangų, jei esi užsienietis. (Vilnius, darbo imigracija, 2012 04 18)

Bet tas draugas, lietuvis, niekada nenorėjo su mumis kalbėti lietuviškai. Jis norėjo kalbėti su mumis rusiškai, nes norėjo pramokti rusiškai [...] O gal jis galvojo, kad mums taip patogiau? Jis buvo labai geras. Ir dabar yra. Ir aš pradėjau lietuviškai iš tikrųjų kalbėti tik tada, kai atsirado draugų. Jie visi buvo mažeikiečiai. Kai aš pradėjau kalbėti, neskirdavau tada tų akcentų. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 30)

Apibendrinant baltarusių, rusų ir ukrainiečių integracijos barjerus galima teigti, kad kokybiniame tyrime atskleisti didžiausi sunkumai, su kuriais susiduria analizuojamos imigrantų grupės, iliustruoja anksčiau atliktų kiekybinių tyrimų rezultatus (pvz., Etniškumo studijos 2009/2). Pagrindiniai baltarusių, rusų ir ukrainiečių respondentų minimi integracijos barjerai: kalba, darbas ir imigrantų teisinį statusą reglamentuojančių dokumentų tvarkymas; būsto klausimas (lyginant su užimtumo ar kalbos problematika) nėra toks aktualus. Vis dėlto, analizuojant probleminius baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantų gyvenimo Lietuvoje aspektus, būtina atsižvelgti į keletą tendencijų:

Pirma, vyraujančios individualios integracijos patirtys ir siauri socialiniai ryšiai gali būti iliustruojami tiek aukščiau aptarta šeimos imigracija (kai socialinių ryšių ratas yra sąlygojamas išimtinai šeiminių ryšių), tiek ryšių su (baltarusių, rusų ir ukrainiečių) tautinių mažumų organizacijomis ir bendruomenėmis nebuvimu (didžioji dalis respondentų teigė nepaliekantys ryšių su Lietuvoje gyvenančių baltarusių, rusų ar ukrainiečių organizacijomis, susiformavusiomis tautinių mažumų kontekste).

Jie užsiima tik kultūrine veikla. Ir rusų bendruomenės užsiima tik kultūrine veikla. Nors į jas kreipėsi daug tokių šalių piliečių, kad gautų kažkokios informacijos... kad jie galėtų čia lankyti kursus ir dar kažką... bet visiškai nepadedą. Sako, atėikit pas mus dainas dainuoti [...] Nedalyvauja... Gal vienas, du žmonės... Jie čia irgi užsiima savo reikalais ir... nelabai tos organizacijos... na kaip pasakyti... ne tai, kad nenori priimti... bet yra tam tikras žmonių ratas, su kuriais jie dainuoja, koncertuoja, ruošia kažkokias šventės ir viskas... daugiau žmonių kaip ir nereikia. (Klaipėda, ekspertas, 2012 06 09)

Antra, pagrindiniai baltarusių, rusų ir ukrainiečių integracijos barjerai turi būti analizuojami bendrame imigracijos (politikos) kontekste. Pavyzdžiui, studijų ir šeimos pagrindais atvykstančių baltarusių, rusų ir ukrainiečių būsto problemos išsisprendžia „savaiame“ (pirmuoju atveju didelė atsakomybė tenka universitetams, antruoju – imigrantai gyvena pas sutuoktinį ar jo šeimą), o darbo imigrantams ir verslininkams būsto klausimas yra problematiškas (lyginant su studentais ar šeimos susijungimo pagrindu atvykstančiais imigrantais). Analizuojant integracijos į darbo rinką procesus, pastebėtinos priešingos tendencijos: baltarusių, rusų ir ukrainiečių darbo imigrantams bei verslininkams darbo paieškos klausimas nėra aktualus, o studentams ir šeimos imigrantams integracija į darbo rinką tampa problematiškiausiu klausimu ir kartu pagrindiniu integracijos barjeru.

Trečia, nors skirtingus integracijos barjerus sąlygoja skirtingi baltarusių, rusų ir ukrainiečių migracijos motyvai, griežta imigracijos politika, teisinį statusą reglamentuojančių dokumentų tvarkymas ir kalba laikytini

visas imigrantų kategorijas jungianti probleminė ašis. Studentai (dėl rusų ir anglų kalbos žinių) susiduria su mažesniu kalbos barjeru, o šeimos susijungimo pagrindu atvykstantys vyresnio amžiaus asmenys dažniausiai gali susikalbėti tik rusiškai (po kurio laiko – lietuviškai). Kita vertus, rusų kalbos žinios sąlygoja skirtingus kalbos barjero įveikimo scenarijus. Iš vienos pusės, kalbos barjero įveikimui įtaką daro galimybė susišnekėti rusiškai (ši tendencija pastebima Klaipėdoje ir Vilniuje; mažiau Kaune).

Aš žinau, kad mane supranta, kai kalbu rusiškai, todėl galiu lietuviškai nekalbėti... (Vilnius, šeimos susijungimas/darbo imigracija, 2012 04 19)

Kiek laiko gyvenu čia, tik tris žmones sutikau, kurie principingai su manimi nenorėjo kalbėti rusiškai... arba angliškai... čia, Klaipėdoje [...] Visais kitais atvejais žmonės arba stengiasi įdėmiai išklaudyti, ką aš bandau pasakyti, arba patys bando klabėti rusiškai... (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 04 14)

Iš kitos pusės, šeiminiu lygmeniu vartojama rusų kalba užkerta kelią praktinio (buitinio) lygmens lietuvių kalbos mokymuisi.

Man – viena problema – man nėra su kuo kalbėti lietuviškai. Vyras – Lietuvos pilietis, bet rusas [...] Taip, jis čia baigė mokyklą, užaugo, tačiau jam to neužtenka. (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 05 05)

Ketvirta, dėl siauro pobūdžio socialinių ryšių (su kitais baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigrantais bei tautinių mažumų organizacijomis), skirtingų imigracijos motyvų (esant *tarprespublikinės* ir *tarptautinės* migracijos sąveikai) ir imigrantų organizacijų nebuvimo, diskutuoti apie baltarusių, rusų ir ukrainiečių *migracijos tinklus* nėra pagrindo. Nors tam tikros socialinių ryšių formos egzistuoja, jos nesukuria nei prielaidų neformaliai integracijos infrastruktūrai kurtis, nei didesnam analizuojamų imigrantų grupių imigracijos tęstinumo potencialui atsirasti.

Pilietybė ir nuolatinio gyvenimo Lietuvoje potencialas

Analizuojant imigrantų nuostatas dėl Lietuvos pilietybės įgijimo, išryškėja baltarusių, rusų ir ukrainiečių nuolatinio gyvenimo Lietuvoje potencialas. Nors analizuojamų imigrantų grupių planai likti Lietuvoje dažniausiai priklauso nuo migracijos motyvų, respondentų minimos ilgalaikio (ar trumpalaikio) gyvenimo Lietuvoje priežastys yra susijusios su ekonominiais, šeiminiiais ir natūralizacijos aspektais. Pavyzdžiui, Lietuvoje gyvenantys baltarusių, rusų ir ukrainiečių studentai Lietuvą dažniausiai laiko tran-

zitime teritorija. Tyrime dalyvavę respondentai teigė Lietuvos universitetus naudojantis kaip tarpinę stotelę siekiant studijuoti Vakarų Europos šalių universitetuose; kita dalis studentų naudojami Šengeno erdvės privalumais.

Aš netikiu Lietuvos migracijos departamentu [juokiasi]... kad galėčiau kažką planuoti... Bet aš tikrai norėčiau išvažiuoti iš čia. Aš nesiruošiu likti Vilniuje, nes neturiu ką čia veikti. (Vilnius, studijų pagrindas, 2012 03 27)

Taip, dar vienerius metus aš studijuosiu magistro programoje. Tačiau vėliau planuoju studijuoti madą Italijoje. Planuoju gyventi kažkur kitur. Tokie mano ateities planai... (Klaipėda, studijų pagrindas, 2012 03 30)

Lygiagrečiai tranzitiniam Lietuvos vaidmeniui studentų migracijos procesuose, tyrimas atskleidė, kad mažesnė dalis studentų Lietuvoje pasilieka dėl skirtingų aplinkybių: užsimezgusių socialinių ryšių su daugumos visuomene, įsidarbinimo galimybių, verslo steigimo ar šeimos kūrimo.

Šiuo metu aš turiu darbą ir manau, kad galiu dirbti visur. Aš noriu pasakyti, kad per šiuos penkerius metus įpratau gyventi čia... Lietuva tapo mano namais. Namai man buvo ta vieta, kurioje aš gyvenu tam tikru momentu. Po kelių mėnesių ar metų ta vieta tampa namais. Nors aš buvau prisirišęs prie savo tėvų namų, aš turiu labai gerą vietą gyventi... Žvėryne. Tai lyg graži sodyba viduryje miesto. Ir pastaruoju metu aš pradėjau galvoti, kad palaipsniui aš prisirišu prie šios vietos... (Vilnius, studijų pagrindas, 2012 03 27)

Priešingai trumpalaikiam studentų gyvenimui Lietuvoje, kitais (šeimos, darbo ir verslo) pagrindais atvykstantys baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai atskleidė platesnes pasirinkimo galimybes. Verslininkai ir darbo imigrantai planus sieja su gerai apmokamu darbu ir sėkmingu verslu, o šeimos susijungimo pagrindais atvykstančių baltarusių, rusų ir ukrainiečių planus sąlygoja šeiminės aplinkybės: vaikų švietimas, sutuoktinio darbas, potencialios šeiminio lygmens mobilumo trajektorijos (migracinė elgsena).

Jeigu aš per tam tikrą laikotarpį sugebėsiu išlaikyti savo UAB ir sąžiningai mokėti mokesčius, po penkerių metų turėsiu galimybę gauti leidimą nuolat gyventi šalyje. Ir dar... svarbus dalykas, kurio nepamiršiu. Aš norėčiau... aš tikiuosi... kol dar laikas neprarastas... čia sukurti šeimą ir turėti vaikų... (Vilnius, teisėta veikla, 2012 03 21)

Atskirai aptartinas imigrantų natūralizacijos aspektas. Baltarusių, rusų ir ukrainiečių natūralizacijos procesai Lietuvoje nėra intensyvūs, bet analizuojant šeiminių imigracijos potencialą galima teigti, kad ateityje natūrali-

zacijos procesai gali tapti labiau pastebimi⁹. Nors natūralizacija yra ilgas ir sudėtingas procesas, reikalaujantis pastoviai Lietuvoje pragyvento laikotarpio (priklausomai nuo teisinio imigrantų statuso) ir žinių (kalbos ir konstitucijos egzaminų), kai kuriems imigrantams pilietybės įgijimas yra vienas iš pagrindinių tikslų.

Šiomet norėčiau pretenduoti į pilietybę, nes baigiau visokius kursus... ir Konstitucijos egzaminą... norėčiau pretenduoti ir gyventi toliau čia...
(Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 03 31)

Šeiminei baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracija yra susijusi ne tik su aukščiau aptarta imigrantų natūralizacija (dar kitaip vadinama „pirmine integracija“), bet ir su šeiminių lygmenų migracijos motyvais. Didelė dalis baltarusių, rusų ir ukrainiečių į Lietuvą atvyksta kaip Lietuvos piliečių šeimos nariai, todėl neišvengiamai šeiminių aplinkybės turi įtakos imigrantų (jų šeimų) ateities planams, susijusiems su gyvenimu Lietuvoje ir Lietuvos pilietybės įgijimu.

Taip, čia gyventi norėčiau, bet visų pirma tai priklauso nuo mūsų finansinės situacijos, nes mes turime užtikrinti gerą gyvenimą mūsų vaikams. Mes galime valgyti tik duoną ir gerti vandenį, bet mūsų vaikams to neužtenka, todėl mes išsinuomojome didesnę butą. Mes su vyru galėjome gyventi mažame bute ir būti laimingi, bet vaikams to nepakanka. Mes nuomojame butą už pinigus, kuriuos gauname už savo būsto nuomą Maskvoje. Tai tarytum mainai, kurie mums labai padeda. Aš norėčiau čia gyventi penkerius ar dešimt metų, galbūt gauti leidimą nuolat gyventi šalyje... nes man čia patinka daugelis dalykų. Aš jaučiuosi čia saugi... Gal dėl mano vaikystės prisiminimų, kai buvau atvykusi keletą kartų į Lietuvą. Tačiau man svarbiausia – pakeisti aplinką... atmosferą... Aš tiesiog mirštu, kai visą dieną sėdžiu vienoje vietoje. Aš turiu keliauti, judėti [...] Taigi, jei mūsų vaikams bus viskas gerai ir mes turėsime darbus juos išlaikyti... mes norėtume čia likti... Jei viskas eis gerai – aš nieko geresnio kažkur kitur neieškosiu... (Vilnius, šeimos susijungimas/teisėta veikla, 2012 03 21)

Lygiagrečiai natūralizacijos siekiams, tyrimas atskleidė tam tikrus pilietybės įgijimo barjerus, susijusius su mobilumo suvaržymais, iš vienos pusės, ir dvigubos pilietybės aspektu, iš kitos pusės. Tiek mobilumo suvaržymai, tiek dvigubos pilietybės draudimas yra vienas su kitu susiję pilietybės įgijimo barjerai. Pirmuoju atveju respondentai teigė nenorintys prarasti laisvo judėjimo iš Lietuvos į savo kilmės šalį (pvz., siekdami aplankyti savo artimuosius). Antruoju atveju, norint gauti Lietuvos pilietybę reikia atsakyti Baltarusijos, Rusijos ar Ukrainos pilietybės, bet galimybė naudotis

⁹ Ne dėl imigracijos srautų didėjimo, bet dėl natūralizacijos procesų ir (galimos) pilietybės politikos kaitos.

Šengeno erdve (turint Lietuvos pilietybę) nenusveria galimybės naudotis nesuvaržytu judėjimu į savo kilmės šalį (turint savo kilmės šalies pilietybę; ypač, kai gimtieji miestai nuo Lietuvos nutolę tik kelis šimtus kilometrų).

Bet dėl to aš turiu atsisakyti Rusijos pilietybės. Aš to nedarysiu, nes pas mane ten gyvena tėvai... tėvai nebe jauni, ir jeigu, neduok Dieve, kas nors atsitiks, man reikės gauti vizą [Bet jeigu būtų galimybė turėti dvigubą pilietybę?]. Aš priimčiau Lietuvos pilietybę, nes mano vyras lietuvis... ir mano vaikai taip pat lietuviai... (Klaipėda, šeimos susijungimas, 2012 04 14)

Vis dėlto, pasak respondentų, dviguba pilietybė išspręstų mobilumo suvaržymo klausimą. Respondentai teigė, kad esant galimybei turėti dvi pilietybes, jie siektų Lietuvos pilietybės (neprarandant savo kilmės šalių pilietybės).

Apibendrinant baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos ir nuolatinio gyvenimo Lietuvoje potencialą, galima daryti dvi išvadas. Viena vertus, imigrantų planai likti Lietuvoje yra susiję su ekonomine situacija (pvz., geriau apmokamo darbo galimybe), individualiomis strategijomis (pvz., išsilavinimo įgijimu ar kariuomenės vengimu iki tam tikros amžiaus ribos) ir mobilumo trajektorijomis (pvz., laisvo judėjimo principo naudojimusi Šengeno erdvėje); kita vertus, didelę įtaką ilgalaikiams planams likti Lietuvoje daro šeiminis imigrantų statusas. Baltarusių, rusų ir ukrainiečių studentai gyvenimą Lietuvoje dažniausiai sieja su studijomis ir laisvo judėjimo ES galimybėmis, o šeimos ir verslo pagrindais atvykstantys imigrantai atskleidė ilgalaikio gyvenimo Lietuvoje potencialą, susijusį su leidimo nuolat gyventi gavimu ir kai kuriais atvejais pilietybės įgijimu. Vis dėlto pilietybės įgijimą apriboja dvigubos pilietybės draudimas.

Nuostatos dėl imigracijos politikos

Tyrimas atskleidė *makrolygmens* veiksmus, susijusius su Lietuvoje įgyvendinama imigracijos politika. *Makroveiksnių* įtaka baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesams yra daugialypė. Skirtingas (kilmės ir tikslo) šalių išsivystymo lygis nėra svarbiausias baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesams įtaką darantys *makroveiksniys*, bet Lietuvoje įgyvendinama imigracijos politika gali būti laikytina baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos bei integracijos barjeru. Dauguma respondentų akcentavo griežtą imigracijos politiką ir kitus veiksmus, susijusius su imigracijos politikos įgyvendinimu: griežtas leidimų gyventi ir dirbti išdavimo taisyklės, migracijos tarnybose dirbančių valstybės tarnautojų kompetencijos stoka.

Ateina pas ją žmonės, o ji sako: „Kodėl tu čia atvažiavai? Grįžk atgal i savo šalį.“ Ji tiesiogiai taip tau į akis ir sako. Tai, atsiprašau, kaip žmogus turi jaustis? Nuo to viskas ir prasideda. Jis atvažiavo, o jam pasako: „Važiuk atgal, ko tu nori?“ Jis sako: „Bet aš... – sako, – nu gerai... kaip aš galiu važiuoti? O jeigu aš čia verslą turiu? Dar kažką turiu... čia mano šeima...“ Nu, sako: „Nesvarbu. Važiuk atgal į savo Rusiją, ten ir suk savo verslą. Nereikia mums tokių žmonių.“ (Klaipėda, ekspertas, 2012 06 09)

Didžiosios dalies respondentų teigimu, su migracijos procesais susijusių dokumentų (leidimų gyventi ir vizų išdavimas, verslo kūrimas ir įsidarbinimas) tvarkymas yra vienas iš didesnių sunkumų, kurį imigrantams Lietuvoje tenka įveikti.

Kai aš baigiau bakalauro studijas, man buvo kritinė situacija, nes aš galvojau, kad turėsiu grįžti atgal. Aš daugiau nenoriu tokios patirties. Man, po penkerių metų laikino gyvenimo šalyje turėti nuolatinį leidimą ir negalvoti apie popierius, yra neįtikėtina... (Vilnius, studijų pagrindas, 2012 03 27)

Iš vienos pusės, ši tendencija liudija apie imigrantų planus dirbti ir gyventi Lietuvoje; iš kitos pusės, atskleidžia teisinių ir kitokio pobūdžio konsultacijų poreikį, kurį patenkina arba nevyriausybinio lygmeniu veikiančių migrantų integracijos infrastruktūra, arba „migracijos verslas“, kurį iliustruoja tyrime atskleisti *instituciniai baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos ir integracijos procesus skatinantys veiksniai*.

Šalia formalios (konsultaciniai centrai migrantams, kuriuose teikiamos nemokamos paslaugos) ir neformalios (skirtingo pobūdžio ryšių tarp migrantų, valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų) migrantų integracijos infrastruktūros pastebėtinai Vakarų Europos šalyse paplitęs verslo modelis, susijęs su mokamomis konsultacijomis dėl teisinių migracijos proceso aspektų (santuokų su užsieniečiais ir įmonių steigimo, vizų ir leidimų gyventi išdavimo, kt.). Tokio pobūdžio verslas laikytinas svarbia migracijos proceso sudedamąja dalimi, kurią iliustruoja *institucinė migracijos teorija*, leidžianti kalbėti apie naujai besiplečiančią (su imigracijos procesais susijusią) verslo nišą Lietuvoje. Nors tokio pobūdžio verslas tyrime atskleistas baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos kontekste, atsižvelgiant į Lietuvoje vyraujančius imigracijos procesus galima daryti prielaidą, kad ši verslo niša veikia plačiau, apimdama ir kitas imigrantų grupes, pavyzdžiui, Lietuvoje gyvenančius kinus ir turkus (Žibas 2012).

Mano draugas internete rado teisinių paslaugų įmonę, kuri užsiėmė dokumentų tvarkymu. Aš kreipiausi ten, pasakiau, ką planuoju daryti. Jie paruošė man reikalingus dokumentus Registrų centre; paskui kreipėmės į migracijos tarnybą ir man buvo suteiktas leidimas laikinai gyventi šalyje... (Vilnius, teisėta veikla, 2012 03 21)

Be abejo, kad aš kreipiausi į teisininkus. Jie man labai padėjo, nes aš pats nieko negalėjau padaryti ... (Vilnius, šeimos susijungimas/teisėta veikla, 2012 03 21)

Taigi, žvelgiant *institucinės migracijos teorijos* aspektu, baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos bei integracijos *makrolygmens* procesus taip pat sąlygoja „migracijos verslas“, leidžiantis įveikti tokius barjerus kaip griežta imigracijos politika, užsieniečių (ne ES piliečių) verslo kūrimas ar į(si)darbinimas.

Nors tyrime atskleistos labiau neigiamos negu teigiamos imigrantų nuostatos dėl Lietuvoje įgyvendinamos imigracijos politikos, kai kurie respondentai (lygindami Lietuvos situaciją su kilmės šalimis) akcentavo tiek imigracijos politikos, tiek bendro pobūdžio (t. y. gyvenimo Lietuvoje) privalumus, susijusius su viešos tvarkos palaikymu, saugumu ir teisine sistema. Šie privalumai gali būti laikytini struktūriniais baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesus skatinančiais veiksniais.

Lygiagrečiai aukščiau aptartiems baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos barjerams, tyrime atskleisti tam tikri imigracijos politikos prioritetų nesutapimai, liudijantys apie Lietuvoje įgyvendinamos imigracijos politikos nenuoseklumą. Šiuo atveju išskirtini Lietuvoje studijuojantys imigrantai iš ne ES šalių. Tyrime dalyvavę studentai akcentavo darbo valandų apribojimą Lietuvoje studijuojantiems ne ES piliečiams. Tačiau atsižvelgiant į Lietuvos imigracijos politikos prioritetus, draudimas studentams dirbti nesutampa su aukštos kvalifikacijos darbuotojų pritraukimu. Be to, draudimas dirbti sąlygoja nelegalaus pobūdžio studentų darbą ir kartu didina Lietuvoje studijuojančių imigrantų pažeidžiamumą.

Baltarusių, rusų ir ukrainiečių nuostatų analizė dėl Lietuvoje įgyvendinamos imigracijos politikos atskleidė kelias tendencijas. Iš vienos pusės, nepasitenkinimas Migracijos departamento teikiamomis paslaugomis gali būti interpretuojamas tiesiogiai (pavyzdžiui, darbuotojų kompetencijos stoka, kalbos barjeras ir kt.). Iš kitos pusės, nepasitenkinimas gali kilti dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, griežtos leidimų išdavimo tvarkos, reikalaujančios skirtingo pobūdžio resursų ir kompetencijos iš imigrantų, todėl šie duomenys gali būt interpretuojami atsižvelgiant į platesnį imigracijos politikos įgyvendinimo kontekstą.

Išvados

Apibendrinant teorinių migracijos kilmės ir tęstinumo prielaidų analizę, galima teigti, kad atsižvelgiant į šiuolaikinę migraciją, socialines ir ekonomines migracijos teorijas tikslinga taikyti kompleksiskai. Ekonominėse migracijos teorijose akcentuojama ekonominė migracijos prigimtis, o individualaus ir šeiminio lygmens migracijos motyvai, taip pat dalyvavimas darbo rinkoje, traktuojami kaip svarbiausi migraciją sąlygojantys veiksniai. Socialinėse migracijos teorijose migracijos procesas traktuojamas kaip besitęsianti šiuolaikinės visuomenės integrali gyvenimo dalis, kai migracija yra įsitvirtinusi migracijos tinkle: socialinėse visuomenės taisyklėse ir normose kilmės, tranzito ir tikslo šalyse. Analizuojant baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos procesus svarbu atsižvelgti į faktą, kad tarptautinės migracijos procesai vienu metu gali būti traktuojami tiek kaip makroekonominių rodiklių rezultatas, tiek kaip sudėtingas kilmės, tranzito ir tikslo šalis bei visuomenės apimantis socialinis procesas.

Neoklasikinė ekonomikos teorija akcentuoja darbo rinkos, o migracijos tinklo ir migracijos sistemų teorijos – socialinių ryšių ir integracijos procesų vaidmenį tarptautinėje migracijoje, todėl atsižvelgiant į šių teorijų akcentuojamus migracijos veiksnius, baltarusių, rusų bei ukrainiečių dalyvavimas darbo rinkoje ir socialinių ryšių su daugumos visuomene bei kitais Lietuvoje gyvenančiais imigrantais plėtojimas tampa neišvengiamu imigracijos rezultatu – migrantų integracija. Taigi, socialiniai ir ekonominiai analizuojamų imigrantų grupių imigracijos veiksniai vienu metu gali būti įvardijami kaip integracijos rodikliai.

Individualių ir kolektyvinių baltarusių, rusų bei ukrainiečių mobilumo veiksmų analizė atskleidė šeiminio ir individualaus lygmens migracijos naudos ir sąnaudų apskaičiavimo aspektą. Sprendimas migruoti šeiminiu lygmeniu yra labiau sąlygojamas ekonominių veiksmų, o individualūs mobilumo veiksniai pasižymi įvairove, kuri apima skirtingus migracijos motyvus ir sprendimo migruoti priėmimo aplinkybes. Pirmuoju atveju tyrimas atskleidė neoklasikinės ekonomikos teorijos makroekonominio modelio, antruoju – mikroekonominio modelio argumentus apie makro ir mikro veiksmų įtaką baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos procesams. Migracijos tinklo teorijos argumentai gali būti iliustruojami šeiminiiais imigrantų ryšiais, atsižvelgiant į iki ir po Sovietų Sąjungos vykusią migracijos procesų sąveiką (t. y. tarprespublikinės ir tarptautinės migracijos procesų kontekste).

Studentų imigracija yra labiau sąlygojama struktūrinių aplinkybių ir tarpinstitucinių ryšių (mažiau individualių mobilumo veiksmų ir migracijos tinklo); šeiminiai baltarusių, rusų bei ukrainiečių migracijos veiksniai

figūruoja esant *tarprespublikinės* ir *šiuolaikinės* migracijos sąveikai, migracijos patirtyse, apimančiose trumpalaikę (sezoninę) ar ilgalaikę migraciją ES ir už jos ribų bei sprendimo migruoti šeiminiu lygmeniu aplinkybėse.

Apibendrinant vyraujančią migrantų integracijos problematiką, galima teigti, kad pagrindiniai baltarusių, rusų bei ukrainiečių respondentų minimi integracijos barjerai yra kalba, darbas ir imigrantų teisinį statusą reglamentuojančių dokumentų tvarkymas. Būsto klausimas, lyginant su užimtumo ar kalbos problematika, nėra toks aktualus. Tyrimas taip pat atskleidė, kad skirtingi migracijos motyvai sąlygoja skirtingą problematiką integracijos srityje ir kartu skirtingo pobūdžio problemų sprendimo būdus.

Apibendrinant baltarusių, rusų ir ukrainiečių imigracijos ir nuolatinio gyvenimo Lietuvoje potencialą galima teigti, kad imigrantų planai likti Lietuvoje yra susiję su ekonomine situacija (pvz., įsidarbinimo galimybėmis) ir potencialiomis mobilumo trajektorijomis (pvz., Lietuvos, kaip ES valstybės narės, statusas). Kita vertus, didelę įtaką ilgalaikiams planams likti Lietuvoje daro šeiminis imigrantų statusas (pvz., vaikai ir jų švietimas). Baltarusių, rusų bei ukrainiečių studentai gyvenimą Lietuvoje dažniausiai sieja su studijomis ir laisvo judėjimo ES galimybėmis, o šeimos ir verslo pagrindais atvykstantys imigrantai atskleidė ilgalaikio gyvenimo Lietuvoje potencialą, susijusį su leidimo nuolat gyventi gavimu ir kai kuriais atvejais pilietybės įgijimu. Pilietybės įgijimą apriboja dvigubos pilietybės draudimas.

Apibendrinant baltarusių, rusų ir ukrainiečių nuostatas dėl Lietuvoje įgyvendinamos imigracijos politikos, galima išskirti kelis svarbius aspektus. Iš vienos pusės, nepasitenkinimas migracijos ir migrantų integracijos politiką įgyvendinančiomis institucijomis ir jų personalu gali būti interpretuojamas sąlyginai neilga (Lietuvos, kaip tikslo šalies) imigracijos patirtimi ir drauge darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijos stoka ar net kalbos barjeru. Iš kitos pusės, nepasitenkinimas gali kilti dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, griežtos imigracijos politikos, kuri reikalauja tam tikrų žinių ir kompetencijos iš pačių imigrantų, todėl šie duomenys turėtų būti interpretuojami platesniame imigracijos politikos kontekste.

Literatūra

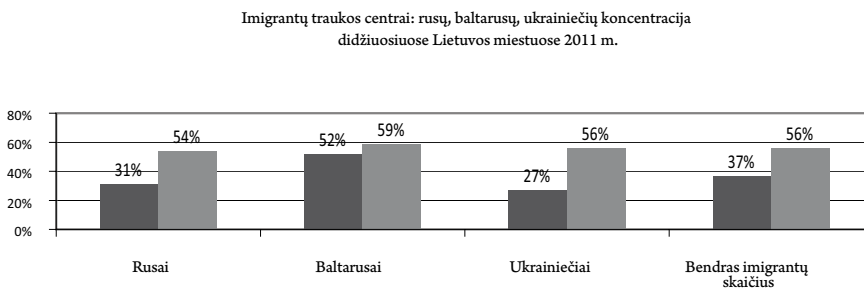
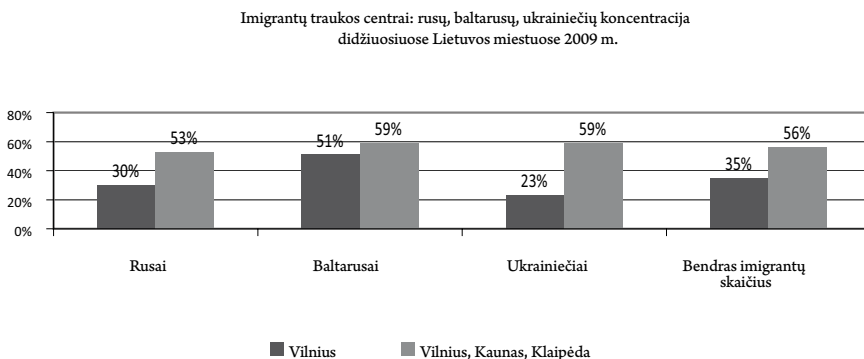
- Borjas, J. G. (1989). Economic Theory and International Migration. *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3. *Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's*, 457–485.
- Brettell, C. B., Hollifield, J. F. (Eds.). (2000). Introduction. Migration Theory: Talking across Disciplines. In *Migration Theory: Talking across Disciplines*. Routledge.
- Castles, S., Miller, M. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Second Edition.
- Favell, A. (2006). *After Enlargement: Europe's New Migration Systems*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Favell, A. (2008). The New Face of East-West Migration in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 34, No. 5, July 2008. Routledge, Taylor & Francis Group, 701–716.
- Glick-Schiller, N., Basch, L.G. & Szanton-Blanc, C. (1992). *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*. New York: The New York Academy of Science, XV.
- LR Vyriausybės nutarimas (2008). *Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo*, Nr. 1317 (2008 12 03).
- Massey D. S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. *Population Index*, No. 56(1). Spring 1990. Office of Population Research, 3–26.
- Massey D., Arango J., Hugo G., Kovaouci A., Pellegrino A., Taylor J. E. (1993). Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3, 431–466.
- Portes A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. Special Issue: Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans. *International Migration Review*, Vol. 31, No. 4, Winter 1997. The Center for Migration Studies of New York, Inc., 799–825.
- Portes, A., Guarinzo, L. E. & Landolt, P. (1999). The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field. *Ethnic and Racial Studies*, No. 22(2), 217–237.
- Pries, L. (1999). New Migration and Transnational Spaces. Pries, L. (Editor). *Migration and Transnational Social Spaces*. Aldershot, Hampshire (UK): Ashgate, 1–36.
- Vertovec, S. (1999). Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 22, No. 2, 447–462.
- Žibas K., Platačiūtė V. (2009). Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos. *Etniškumo studijos 2009/2. Migrančių integracija: Trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.
- Žibas K. (2009). Tarptautinė migracija Lietuvoje: problematika ir sąvokos. *Etniškumo studijos 2009/2. Migrančių integracija: Trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje*. *Etniškumo studijos 2005*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Eugrimas.
- Beresnevičiūtė V., Žibas K. (2012). Monitoring systems on integration of ethnic minorities and immigrants in Lithuania. In *Monitoring Integration in Europe*.

Comparison and analysis of measurement ('monitoring') systems on integration of ethnic minorities in Europe. The Netherlands Institute for Social Research/ SCP.

Žibas K. (2012). *Immigration Processes in Lithuania: Social Developments of Chinese and Turkish Immigrant Groups*. Tyrimo ataskaita. ERSTE Fondo stipendija socialiniams tyrimams atlikti: Generations in Dialogue / Migration and its effects on demographic and economic development in CEE.

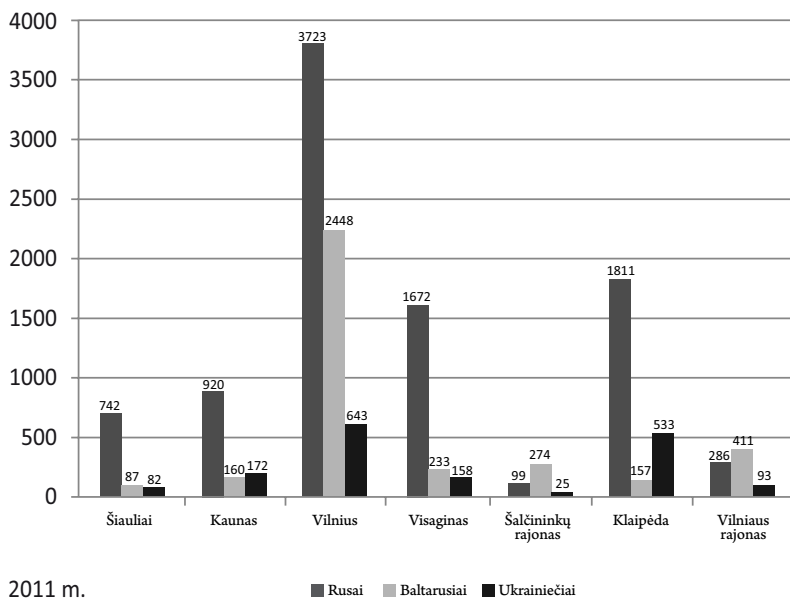
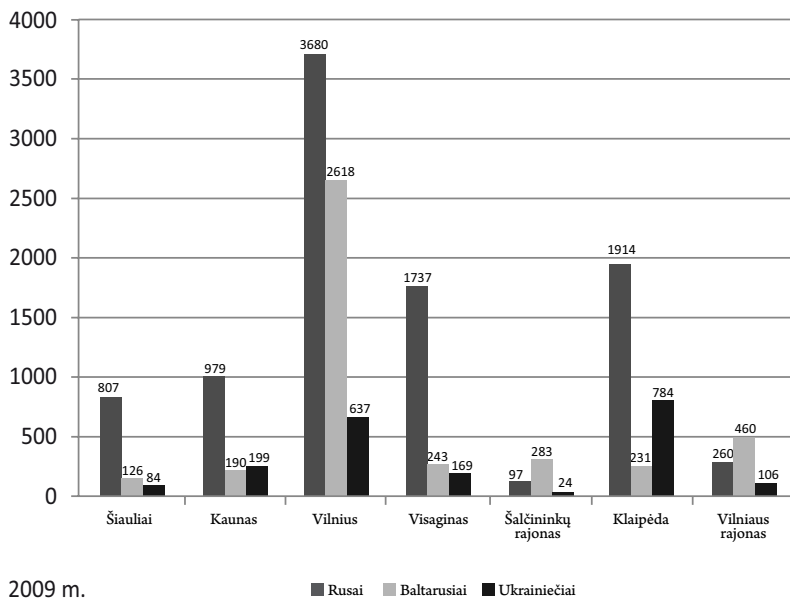
Priedai

1 priedas. Imigrantų traukos centrai: rusų, baltarusių ir ukrainiečių koncentracija didžiuosiuose Lietuvos miestuose 2009 ir 2011 m.

Šaltinis. Sudaryta autoriaus pagal Vilniaus ir Vilniaus, Kaunas, Klaipėda gyventojų registro tarnybos duomenis.

2 priedas. Septynios labiausiai apgyvendintos Lietuvos savivaldybės pagal pilietybę: baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai 2009 ir 2011 m.

Šaltinis. Sudaryta autoriaus pagal Gyventojų registro tarnybos duomenis.

Belarusians, Russians and Ukrainians in Lithuania: from Immigrants to Future Citizens

Karolis Žibas

INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES, LITHUANIAN SOCIAL RESEARCH CENTRE, VILNIUS

SUMMARY: The article develops the field of immigration research. With the help of qualitative research methods, the experiences of new immigrant groups – Belarusians, Russians and Ukrainians – are analysed. Experiences are disclosed through different aspects: individual and collective immigration experiences (strategies), participation in the labour market, formation of migration networks, attitudes towards acquisition of Lithuanian citizenship and permanent residence in Lithuania. The article seeks to look at the specific features of immigration of Belarusians, Russians and Ukrainians by disclosing how different migration determinants at the *macro, mezo and micro* levels are shaping migration motives, particularities of economic activities, trends of social networking, and attitudes towards acquisition of Lithuanian citizenship. A detailed analysis of the structure of immigration in Lithuania is carried out, and the newest statistical data on immigration trends is presented (statistical data is illustrated by the results of qualitative research concerning individual and collective migration motives). On the one hand, attitudes of immigrants and different types of social ties between immigrants and the majority society are analysed; on the other hand, the above-mentioned results are illustrated by structural factors of immigration (immigration and migrant integration policies).

KEYWORDS: IMMIGRANTS, IMMIGRATION, MIGRATION MOTIVES, SOCIAL NETWORKS, BELARUSIANS, RUSSIANS, UKRAINIANS.